

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СИНТЕЗОВАНОГО КАПІТАЛУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Т. А. ВЛАСЕНКО

(Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця)

Анотація. *Розвиток теорії синтезованого капіталу на сучасному етапі вимагає визначення факторів зовнішнього середовища, які впливають на його формування. Враховуючи складність цього поняття та різний рівень чинників зовнішнього середовища необхідно проводити його структурування. Мета статті – визначити групи факторів зовнішнього середовища різних рівнів, які впливають на формування синтезованого капіталу. Узагальнено чинники впливу на всі складові синтезованого капіталу: людський, інтелектуальний і соціальний. Визначено, що всю сукупність чинників зовнішнього середовища, які зумовлюють формування синтезованого капіталу, можна розподілена на три рівні, виокремивши конкретні групи: на рівні підприємства – соціально-економічні, технічні, науково-інноваційні, екологічні; на рівні регіону – соціальні, економічні, демографічні, екологічні та на рівні держави – соціальні, економічні, науково-інноваційні, культурно-освітні, правові, екологічні та політико-інституційні.*

Ключові слова: синтезований капітал, людський капітал, інтелектуальний капітал, соціальний капітал, чинники зовнішнього середовища.

Оцінка впливу зовнішнього середовища передбачає попереднє визначення структури даного середовища відносно предмета дослідження та внутрішньої структури самого предмета, адже окремі його складові знаходяться під впливом різних чинників оточення, що й обумовлює характер і особливості його функціонування. Зазначимо, що зовнішні чинники по-різному впливають – як позитивно, так і негативно, що значно ускладнює розробку адекватного механізму адаптації до їх впливу та високого рівня динаміки. Необхідність проведення такого дослідження обумовлена складною природою синтезованого капіталу, який, як і будь-який інший вид капіталу формується та використовується в соціально-економічній системі на різних рівнях. Традиційно капітал у різних формах розглядаються на рівні підприємства та держави. Враховуючи те, що синтезований капітал включає людський, інтелектуальний і соціальний обмеженість детермінації капіталу лише мікро- та макrorівнем не дозволяє визначити особливості його формування та ефективного використання на всіх рівнях соціально-економічної системи.

Дослідженнями синтезованого капіталу наразі займаються такі науковці, як О. Амосов, М. Барка Зин, Н. Гавкалова, Т. Кайнова, Т. Камінська та ін. Людським капіталом займаються такі дослідники, як: В. Антонюк, Г. Беккер, В. Близнюк, Д. Богиня, О. Бородіна, О. Грішнова, М. Долішній, Е. Лібанова, А. Маршалл, Л. Михайлова, Дж. Мінцер, К. Маркс, У. Петті, А. Сміт, Т. Шульц, Л. Туроу, М. Фішер, та інші, інтелектуальним капіталом – Е. Брукінг, Н. Гавкалова, В. Іноземцев, О. Кендюхов, Д. Клейн, Б. Леонтьєв, К. Мелам'юка, Л. Прусак, І. Роос, Т. Стюарт, К. Тейлор, А. Чухно та ін.; соціальним капіталом – Р. Барт, Г. Беккер, П. Бурдье, П. ді Маджіо, Б. Веллман, Дж.Л. Ганіфан, Н. Лін, Р. Патнем, М. Пелдем, А. де Токвіль, М. Шифф, Ф. Фукуяма, Дж. Якобс, та ін.

Мета статті – визначити групу факторів зовнішнього середовища різних рівнів, які впливають на формування синтезованого капіталу.

Людський капітал традиційно розглядають на рівні підприємств і окремої людини як безпосереднього носія цього капіталу. Інтелектуальний, який набув значної популярності

останнім часом, в економічній науці досліджується переважно на рівні підприємства, включаючи людський як джерело формування інтелектуального капіталу. Соціальний капітал, на відміну від попередніх, найбільш широко досліджується на лише економічною, але і соціологічною та психологічною науками та філософією, розглядається фактично на всіх рівнях суспільства. Отже, для отримання узагальненого бачення впливу зовнішнього середовища на формування та ефективне використання синтезованого капіталу важливо виокремити рівні формування синтезованого капіталу: нанорівень (рівень людини, окремої особистості), мікрорівень (підприємства), мезорівень (регіону, області) і макрорівень (держави).

Перш ніж визначити сукупність чинників, які впливають на формування та ефективне використання синтезованого капіталу, визначимо існуючі науково-теоретичні підходи відносно окремих його складових: людського, інтелектуального та соціального.

Історично першим в економічній науці виник людський капітал, теоретичне підґрунтя розвитку якого закладено у фундаментальних працях провідних учених-класиків світової економічної думки. Одним із основоположників наукового напрямку дослідження людського капіталу є О. А. Грішнова, яка пропонує таку класифікацію чинників відповідно до систем, де формується людський капітал: демографічні, соціальні, економічні та природні (серед яких виокремили дві підгрупи: чинники, які зумовлюють формування, підтримку та розвиток людського капіталу та чинники, які зумовлюють ефективність використання людського капіталу), організаційно-економічні, екологічні. Серед усіх зазначених чинників автор найбільшої вагомості надає рівню загальної та професійної освіти [1].

Останнім часом особливу увагу науковці приділяють не стільки дослідженню безпосередньо людського капіталу, скільки інвестиціям у нього. Наприклад, Н. М. Гвоздик визначає такі макроекономічні фактори розвитку вітчизняної економіки, які визначають умови формування, розвитку та ефективного використання людського капіталу, тобто є зо-

внішніми чинниками впливу на нього. До макроекономічних умов, які формують ефективність інвестицій у людський капітал, належать: забезпечення зростання вітчизняної економіки; подолання диспропорцій у розподілі людського капіталу на користь мегаполісів і великих наукових і промислових центрів; підтримання належного рівня робочих місць висококваліфікованої праці; упровадження інноваційної моделі вітчизняної економіки, формування попиту на інноваційну працю; забезпечення тісного взаємозв'язку між якістю робочої сили і винагородою за результати; формування в суспільній свідомості позитивного іміджу освіченості та професіоналізму; розповсюдження процесів неперервної освіти; забезпечення балансу між рівнем професійної підготовки, кількістю фахівців і потребами ринку праці; залучення соціальних інститутів до інвестування в людський капітал [2].

Дослідник Т. О. Петухова залежно від прийняття управлінських рішень розглядає керовані та некеровані фактори (мезорівня та макрорівня), що впливають на людський капітал. Відповідно, до керованих факторів зараховані виробничі, техніко-технологічні, фінансово-економічні, соціально-правові, психологічні, організаційно-управлінські, еколого-санітарні, інвестиційні, науково-інноваційні, інформаційно-методологічні. Окремо автор виділяє фактори, які впливають на його розвиток: це внутрішні (соціальні, економічні, технічні, екологічні, правові, науково-інноваційні, інтеграційні) та зовнішні чинники [3].

Д. С. Насипайко, досліджуючи відтворення людського капіталу, виокремлює тренди його розвитку на макроекономічному рівні, до яких належать: подальше погіршення кількісного відтворення людського капіталу через зростання смертності, скорочення народжуваності, розвиток міграційних процесів, до яких долучилася найбільш продуктивна частина населення; зниження темпів відтворення людського капіталу через вплив екологічно небезпечних факторів середовища та погіршення похідних від них показників стану здоров'я населення, а як найголовніший виокремлено низький рівень реальної заробітної плати [4].

Деякі науковці приділяють увагу дослідженню людського капіталу на окремому рівні. Наприклад, А. Я. Гадзало в процесі визначення регіонального людського капіталу зазначає, що він формується й розвивається під впливом особливостей регіону (економіко-географічного розташування, природних ресурсів, структури та спеціалізації господарств, екологічних, соціальних, культурних і економіко-технічних проблем, ролі в національному та міжнародному поділі праці) [5].

Н. В. Ушенко відповідно до формування, розвитку та використання людського капіталу виокремлює групи різноспрямованих чинників, а саме: законодавчо-правові, соціально-економічні, соціально-психологічні, демографічні, екологічні [6].

С. В. Позднякова в розробленому механізмі відтворення людського капіталу пропонує такі чинники його формування на рівні підприємства: професійна підготовка, підвищення кваліфікації, розвиток професійного досвіду та заохочення самоосвіти [7].

І. В. Дунаєв виокремлює чинники, що впливають на людський капітал, такі інституційні важелі державного впливу на розвиток людського капіталу: правові, економічні, адміністративні, науково-методичні, інформаційно-освітні [8].

О. А. Сливка пропонує такі чинники забезпечення людського розвитку регіону: соціальні (рівень загальної освіти та професійної підготовки населення, рівень культури, рівень соціальної інфраструктури території тощо); економічні (чинники, які напряму впливають на формування рівня життя населення та чинники, які впливають на можливості людського вибору у сфері самозабезпечення); демографічні (тривалість життя населення; статеві вікова структура; темпи природного приросту тощо); соціально-демографічні (стан здоров'я (захворюваності) населення, тривалість трудоактивного періоду життя, зовнішня і внутрішня міграція тощо); екологічні (загальний екологічний стан території, якість питної води та продуктів харчування тощо); політичні (соціально-політична стабільність у регіоні, рівень демократизації суспільства, захист прав і свобод людини, участь громадських органі-

зацій у формуванні політики розвитку регіону тощо) [9]. Отже, узагальнимо надані наукові підходи до виокремлення чинників впливу на формування людського капіталу на різних рівнях соціально-економічної системи у табл. 1.

Наступним за хронологією виникнення в економічній науці є інтелектуальний капітал. Отже, щоб визначити вплив факторів зовнішнього середовища на формування та ефективне використання синтезованого капіталу, необхідно дослідити чинники впливу на інтелектуальний капітал.

І. С. Іванова пропонує розглядати як основні такі фактори впливу на процес формування інтелектуального капіталу: законодавчо-правові, економічні, демографічні, соціальні, організаційно-технологічні [10].

О. В. Бєрвєно пропонує такі ключові чинники зовнішнього середовища, які зумовлюють розвиток інтелектуального капіталу: освіта, наука (відтворення наукових шкіл і інтелектуальної наукової еліти), формування творчого потенціалу, охорона здоров'я і розвиток сфери культури [11]. Ці ж напрями в контексті стратегічного інвестиційного забезпечення формування людського капіталу розглядає О. П. Гузенко [12].

Н. Л. Гавкалова та Н. С. Маркова виокремлюють шість груп чинників інтелектуалізації людського капіталу підприємства: соціально-економічні, економічні, демографічні, соціально-демографічні, правові, екологічні [13], складові елементи яких представлені у табл. 2. Варто звернути увагу на те, що автор достатньо чітко, на відміну від попередників, виокремлює конкретні елементи кожної з груп чинників, що дозволяє оцінити їх вплив. Між іншим, деякі із наведених чинників належать до різних рівнів, що провокує подвійне врахування їх впливу: як безпосередньо на складову синтезованого капіталу, так і через вищий рівень, до якого він входить. Наприклад, правові чинники впливають виключно на людський та інтелектуальний капітал працівників підприємства (нанорівень), демографічні та соціально-демографічні формуються на регіональному рівні та впливають як на індивідуальний капітал (нанорівень), так і на сукупний капітал підприємства (мікрорівень).

Таблиця 1

Підходи до визначення чинників впливу на людський капітал

Автор	Складова зовнішнього середовища	Чинники впливу зовнішнього середовища
Н. М. Гвоздик [2]	Макроекономічні умови	Зростання вітчизняної економіки, подолання диспропорцій у розподілі людського капіталу, збереження існуючих і створення нових робочих місць висококваліфікованої праці, інноваційна модель розвитку вітчизняної економіки, формування попиту на інноваційну працю, забезпечення тісного взаємозв'язку між якістю робочої сили та рівнем доходів, формування в суспільній свідомості позитивного іміджу освіченості та професіоналізму, неперервна освіта, забезпечення відповідності професійної підготовки потребам ринку праці, залучення соціальних інститутів
Т. О. Петухова [3]	Внутрішні	Соціальні, економічні, технічні, екологічні, правові, науково-інноваційні, інтеграційні
	Зовнішні	Політичні, макроекономічні, демографічні
Д. С. Насипайко [4]	Середовище (макроумови) відтворення	Політика соціального захисту та соціального забезпечення, законодавче забезпечення, державна стратегія соціально-трудового партнерства, рівень розвиненості ринкових відносин, захист навколишнього середовища природокористування
	Демографічне підґрунтя	Екологічні умови, стан здоров'я, довголіття населення, якість і доступність медичного обслуговування, якість продуктів харчування, житлові умови, рівень культури, добробут, демографічна та міграційна політика держави, планування та прогнозування якості життя, програми підтримки сім'ї, виховання та навчання дітей, захисту материнства і дитинства
А. Я. Гадзало [5]	Фактори впливу на регіональний людський капітал	Економіко-географічного розташування, природних ресурсів, структури та спеціалізації господарств, екологічних, соціальних, культурних і економіко-технічних проблем, ролі в національному та міжнародному поділі праці
Н. В. Ушенко [6]	Соціально-економічні	ВВП на душу населення, рівень загальної освіти та професійної підготовки населення, стан здоров'я та культури, номінальні та реальні доходи населення, рівень інфляції, розміщення продуктивних сил за регіонами, рівень інноваційної активності господарських структур, рівень соціальної захищеності
	Соціально-демографічні	Чисельність економічно активного населення, розподіл населення за галузями та секторами економіки, чисельність зайнятого та безробітного населення, тривалість життя населення, тривалість трудоактивного періоду, статевовікова структура населення, міграційна мобільність населення
	Законодавчо-правові	Регулювання прав людини та людського розвитку, міграційних процесів, освітня сфера, охорона здоров'я, подолання бідності та майнового розшарування, соціально-трудові відносини
	Екологічні чинники	Загальний стан навколишнього природного середовища, якість питної води та продуктів харчування, природно-кліматичні умови, рекреаційні ресурси, санітарно-гігієнічні умови праці
	Соціально-психологічні	Соціальні норми, орієнтація на прийняті норми поведінки, домінуючі соціальні цінності, рівень соціальної напруги у суспільстві, вплив духовного виховання, соціальна цінність знань
С. В. Позднякова [7]	Фактори впливу на людський капітал підприємства	Професійна підготовка, підвищення кваліфікації, розвиток професійного досвіду та заохочення самоосвіти
І. В. Дунаєв [8]	Інституційні важелі	Правові, економічні, адміністративні, науково-методичні, інформаційно-освітні

Така ж ситуація і з екологічними чинниками: деякі з них формуються на рівні підприємства і впливають на індивідуальний рівень синтезованого капіталу (нанорівень) – санітарно-гігієнічні умови праці, всі інші виникають на рівні регіону та впливають як безпосередньо на працівника (нанорівень), так і на сукупний людський капітал підприємства (мікрорівень). Отже, для повного визначення всіх наявних чинників, які впливають на формування та ефективне використання синтезованого капіталу, необхідно здійснити класифікацію чинників за рівнем їх виникнення (макро-, мезо-, мікро- та нано-) та встановити механізм їх впливу на відповідний рівень синтезованого капіталу.

О. В. Полуякова [14] до вищерозглянутих чинників пропонує додати такі: політично-інституційні (дотримання урядом і корпораціями курсу на інноваційно-інвестиційну модель, плани і програми структурної перебудови для стимулювання виробництва наукомісткої продукції; вдосконалення нормативно-правової бази, податкового законодавства в інноваційній сфері насамперед інституту інтелектуальної власності, лібералізація економічної діяльності, створення сприятливих умов для підприємництва та праці, державна підтримка інноваційно-орієнтованої підприємницької діяльності, зокрема венчурного бізнесу); економічні (мотивація банків і страхових компаній до інвестування кредитних у процес інноваційної інфраструктури; створення системи стимулів для суб'єктів науки і економіки до індивідуального і колективного просування нововведень); техніко-технологічні (інноваційні банки, технополіси, інноваційні біржі тощо); соціально-культурні (розбудова системи освіти). Узагальнення виокремлених чинників впливу на формування інтелектуального капіталу на різних рівнях соціально-економічної системи надано у вигляді табл. 2.

А. Г. Жарінова пропонує таку сукупність чинників, які впливають на процес формування інтелектуального капіталу: політико-правове середовище; екологічна обстановка; сфера діяльності підприємства; організаційно-правова форма підприємства; вибрана стратегія підприємства; взаємовідносини з

партнерами; місткість існуючого і потенційного ринків; імідж підприємства; наявність комунікаційних зв'язків із зовнішніми організаціями; ділова активність підприємства; фінансово-економічні чинники (наявність джерел фінансування); організаційно-методичне забезпечення управління, у тому числі рівень розвитку методичного забезпечення оцінювання вартісних показників інтелектуального капіталу та ефективності їх створення і використання; патентна чистота інтелектуального продукту; інформаційні чинники (наявність спеціалізованого програмного забезпечення, рівень організації внутрішньо-фірмового обміну інформацією); кадрові чинники (інтелектуальний потенціал кадрів, емоційно-психологічна сумісність учасників робочих груп); виробничо-економічні чинники (широта номенклатури продукції, обсяг виробництва); рівень наукомісткості продукції, її складності тощо [16]. На жаль, А. Г. Жаріноване приділяє увагу розмежуванню чинників за рівнем їх виникнення та характером впливу.

Останньою складовою за історичною послідовністю виникнення є соціальний капітал, що є найбільш дискусійною серед вітчизняних науковців. Економісти розглядають її переважно як структурну частину людського та інтелектуального капіталу, натомість представники соціологічної, психологічної та філософської наук розглядають досліджуване поняття самостійно з різних поглядів, що свідчить про багатогранність соціального капіталу та необхідність приділення уваги чинникам його формування та використання.

Н. С. Маркова пропонує такі чинники, що впливають на рівень соціального капіталу: розвиток мотиваційної складової персонального капіталу, величина соціального пакета і функціонування об'єктів соціальної культури з метою задоволення власних потреб персоналу та членів їх сімей, наявність згуртованого колективу та експертів, інформаційна доступність основних ресурсів підприємства, стан соціально-психологічної атмосфери у колективі, частота проведення навчальних програм (зокрема тренінгів) із поліпшення соціально-психологічної ситуації в колективі [13].

Таблиця 2

Підходи до визначення факторів впливу на інтелектуальний капітал

Автор	Складова зовнішнього середовища	Чинники впливу зовнішнього середовища
І. С. Іванова [10]	Законодавчо-правові	Освіта і наука, інноваційний розвиток, заробітна плата, інтелектуальна власність, доходи населення та його соціальний захист
	Економічні	Динаміка і структура ВВП країни, ВВП у розрахунку на одну особу, питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, індекс зростання промислового виробництва, збитковість підприємств у промисловості, співвідношення інвестицій в основний капітал до витрат в інтелектуальний капітал
	Демографічні	Чисельність населення, його статевовікова структура, склад сімей, міграція
	Соціальні	Освіта, медичне забезпечення, реалізація знань, умінь, професіоналізму, рівні грошових доходів населення
	Організаційно-технологічні	Упровадження новітніх технологій у виробництво та розробку інтелектуальних продуктів і послуг
О. В. Брежнева-Єрмоленко [15]	Чинники державної політики	Економічні, інституційні та інтелектуально-інноваційні
О. В. Бервено, О. П. Гузенко [11, 12]	Чинники зовнішнього середовища	Освіта, наука (відтворення наукових шкіл і інтелектуальної наукової еліти), формування творчого потенціалу, охорона здоров'я і розвиток сфери культури
Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова [13]	Соціально-економічні	Рівень загальної освіти та професійної підготовки населення, стан здоров'я та культури, система стимулювання праці, рівень розвитку соціальної інфраструктури підприємства, рівень техніко-економічного розвитку підприємства
	Економічні	Номінальні та реальні доходи населення, розподіл доходів за групами населення, доступність товарів і послуг, рівень інфляції, кредитно-фінансовий механізм, податкова система, розміщення продуктивних сил по території, рівень спеціалізації та кооперації виробництва, рівень розвитку зовнішньоекономічних зв'язків країни
	Демографічні	Чисельність населення, його статевовікова структура, темпи природного приросту населення, середня тривалість життя, міграційна рухомість населення
	Соціально-демографічні	Чисельність економічно активного населення, розподіл населення за галузями та секторами економіки, чисельність зайнятого та безробітного населення, його адміністративно-територіальний розподіл, тривалість трудоактивного періоду життя
	Правові	Законодавча база підприємства, соціально-трудова відносина між роботодавцями та найманими працівниками, правила поведінки всередині підприємства
	Екологічні	Загальний екологічний стан, якість питної води та продуктів харчування, природно-кліматичні умови, санітарно-гігієнічні умови праці, рекреаційні ресурси
О. В. Полуяктова [14]	Політично-інституційні	Дотримання урядом і корпораціями курсу на інноваційно-інвестиційну модель, плани і програми структурної перебудови для стимулювання виробництва наукомісткої продукції, вдосконалення нормативно-правової бази, податкового законодавства в інноваційній сфері насамперед інституту інтелектуальної власності, лібералізація економічної діяльності, створення сприятливих умов для підприємництва та праці, державна підтримка інноваційно-орієнтованої підприємницької діяльності, зокрема венчурного бізнесу
	Економічні	Мотивація банків і страхових компаній до інвестування у процес створення інноваційної інфраструктури, системи стимулів для суб'єктів науки і економіки до індивідуального і колективного просування нововведень
	Техніко-технологічні	Інноваційні банки, технополіси, інноваційні біржі тощо
	Соціально-культурні	Розбудова системи освіти

Є. С. Драгомірова пропонує такі фактори, що впливають на формування соціального капіталу: соціально-демографічні (інститут сім'ї, чисельність населення та його структура, процес урбанізації), соціально-економічні (основні соціально-економічні показ-

ники, оплата праці, девальвація національної валюти, інвестиції у освіту), інтеграційні та інформатизації суспільства [17]. Підбиваючи підсумок під вищенаведеними підходами було узагальнено чинники впливу на окремі складові синтезованого капіталу (табл. 3).

Таблиця 3

Групування факторів формування та ефективного використання синтезованого капіталу за рівнями їх виникнення

Рівні	Групи	Фактори
Підприємство	Соціально-економічні	Соціальна інфраструктура підприємства, соціальний пакет, функціонування об'єктів соціально-культурного, неперервна освіта, професійна підготовка, підвищення кваліфікації, система стимулювання праці, стан соціально-психологічної атмосфери у колективі
	Технічні	Рівень техніко-економічного розвитку, інформаційні мережі та комунікації, інформаційна доступність основних ресурсів
	Науково-інноваційні	Упровадження новітніх технологій у виробництво та розробку інтелектуальних продуктів і послуг
	Екологічні	Санітарно-гігієнічні умови праці
Регіон	Соціальні	Медицина, обслуговування, якість продуктів харчування, житлові умови, тривалість життя населення, система закладів культури регіону, процес урбанізації
	Економічні	Економіко-географічне розташування (розміщення продуктивних сил за регіонами), структура і спеціалізація регіону, номінальні та реальні доходи населення, рівень інфляції, рівень інноваційної активності господарських структур, кредитно-фінансовий механізм, рівень розвитку зовнішньоекономічних зв'язків регіону, розподіл доходів за групами населення, доступність товарів і послуг
	Демографічні	Чисельність економічно активного населення, міграційна мобільність населення, розподіл населення за галузями та секторами економіки, чисельність зайнятого та безробітного населення, його адміністративно-територіальний розподіл, тривалість трудоактивного періоду життя
	Екологічні	Якість питної води та продуктів харчування, природно-кліматичні умови
Держава	Соціальні	Соціальний захист, охорона здоров'я
	Економічні	Податкова система, лібералізація економічної діяльності,
	Науково-інноваційні	Державна підтримка інноваційно-орієнтованої підприємницької діяльності, зокрема венчурного бізнесу, мотивація банків і страхових компаній до інвестування у процес створення інноваційної інфраструктури
	Культурно-освітні	Рівень загальної освіти та професійної підготовки населення, наука (відтворення наукових шкіл і інтелектуальної наукової еліти)
	Правові	Регулювання прав людини та людського розвитку, міграційних процесів, охорона здоров'я, подолання бідності та майнового розшарування, соціально-трудова відносини, інноваційного розвитку, заробітної плати, інтелектуальної власності, доходів населення та його соціального захисту
Держава	Екологічні	Загальний стан навколишнього природного середовища, рекреаційні ресурси
	Політико-інституційні	Соціально-політична стабільність у регіоні, рівень демократизації суспільства, захист прав і свобод людини, участь громадських організацій у формуванні політики розвитку регіону, плани і програми структурної перебудови для стимулювання виробництва наукомісткої продукції, підтримка індивідуального і колективного просування нововведень

Отже, на основі проведеного дослідження було визначено, що всю сукупність чинників зовнішнього середовища, які зумовлюють формування синтезованого капіталу, можна розподілити на три рівні з виокремленням конкретних груп: на рівні підприємства – соціально-економічні, технічні, науково-інноваційні; екологічні: на рівні регіону – соціальні, економічні, демографічні, екологічні; на рівні держави – соціальні, економічні, науково-інноваційні, культурно-освітні, правові, екологічні та політико-інституційні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грішнова О. А. Формування людського капіталу в системі освіти і професійної підготовки : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.09.01 / О. А. Грішнова ; НАН України, Рада з вивчення продуктивних сил України. – Київ, 2002. – 36 с.

Hrishnova O. A. Formuvannia liudskoho kapitalu v systemi osvity i profesiinoi pidhotovky : avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk : spets. 08.09.01 / O. A. Hrishnova ; NAN Ukrainy; Rada z vyvchennia produktyvnykh syl Ukrainy. – Kyiv, 2002. – 36 s.
2. Гвоздик Н. М. Ефективність інвестицій в людський капітал на підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 / Н. М. Гвоздик ; НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. – Київ, 2011. – 20 с.

Hvozdyk N. M. Efektyvnist investitsii v liudskyi kapital na pidpriemstvakh : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spets. 08.00.07 / N. M. Hvozdyk ; NAN Ukrainy, In-t demohrafii ta sots. doslidzh. im. M. V. Ptukhy. – Kyiv, 2011. – 20 s.
3. Петухова Т. О. Оцінка людського капіталу підприємств залізничного транспорту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / Т. О. Петухова ;

Укр. держ. акад. залізничного транспорту. – Харків, 2011. – 21 с.

Pietukhova T. O. Otsinka liudskoho kapitalu pidpriemstv zaliznychnoho transportu : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spets. 08.00.04 / T. O. Pietukhova ; Ukr. derzh. akad. zaliznychnoho transportu. – Kharkiv, 2011. – 21 s.
4. Насипайко Д. С. Відтворення людського капіталу в контексті впливу на розвиток економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 / Д. С. Насипайко ; НАН України, Рада з вивчення продуктивних сил України. – Київ, 2010. – 20 с.

Nasyaiko D. S. Vidtvorennia liudskoho kapitalu v konteksti vplyvu na rozvytok ekonomiky : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spets. 08.00.07 / D. S. Nasyaiko ; NAN Ukrainy, Rada z vyvchennia produktyvnykh syl Ukrainy. – Kyiv, 2010. – 20 s.
5. Гадзало А. Я. Формування та використання людського капіталу в аграрній сфері регіону України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / А. Я. Гадзало ; Білоцерків. нац. аграр. ун-т. – Біла Церква, 2010. – 20 с.

Hadzalo A. Ia. Formuvannia ta vykorystannia liudskohokapitalu v ahrarnii sferi rehionu Ukrainy : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spets. 08.00.03 / A. Ia. Hadzalo ; Bilotserkiv. nats. ahrar. un-t. – Bila Tserkva, 2010. – 20 s.
6. Ушенко Н. В. Науково-методологічні основи державного регулювання відтворення людського капіталу України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.03 / Н. В. Ушенко ; Науково-дослідний екон. ін-т. – Київ, 2009. – 30 с.

Ushenko N. V. Naukovo-metodolohichni osnovy derzhavnoho rehulivannia vidtvorennia liudskoho kapitalu Ukrainy : avtoref. dys.

- na zdobuttia nauk. stupenia d-ra ekon. nauk: spets. 08.00.03 / N. V. Ushenko ; Naukovo-doslidnyi ekon. in-t. – Kyiv, 2009. – 30 s.
7. Позднякова С. В. Удосконалення системи оцінки нагромадження людського капіталу на промислових підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.07 / С. В. Позднякова ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2009. – 20 с.

Pozdniakova S. V. Udoskonalennia systemy otsinky nahromadzhennia liudskoho kapitalu na promyslovykh pidpriemstvakh : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: 08.00.07 / S. V. Pozdniakova ; NAN Ukrainy, In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen. – Donetsk, 2009. – 20 s.

 8. Дунаєв І. В. Механізми державного регулювання розвитку людського капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / І. В. Дунаєв ; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Харків, 2008. – 20 с.

Dunaiev I. V. Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuvannia rozvytku liudskoho kapitalu : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. nauk z derzh. upr.: spets. 25.00.02 / I. V. Dunaiev ; Nats. akad. derzh. upr. pry Prezidentovi Ukrainy, Khark. rehion. in-t derzh. upr. – Kharkiv, 2008. – 20 s.

 9. Сливка О. А. Вдосконалення системи забезпечення людського розвитку в регіонах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.07 / О. А. Сливка ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Київ, 2014. – 20 с.

Slyvka O. A. Vdoskonalennia systemy zabezpechennia liudskoho rozvytku v rehionakh Ukrainy : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.00.07 / O. A. Slyvka ; DVNZ «Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana». – Kyiv, 2014. – 20 s.

 10. Іванова І. С. Організаційно-економічний механізм формування інтелектуального капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / І. С. Іванова ; М-во екон. розвитку і торгівлі України. – Київ, 2012. – 19 с.

Ivanova I. S. Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm formuvannia intelektualnoho kapitalu : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.00.03 / I. S. Ivanova ; M-vo ekon. rozvytku i torhivli Ukrainy. – Kyiv, 2012. – 19 s.

 11. Бервено О. В. Інтелектуальний капітал: економічний зміст і особливості формування в транзитивному суспільстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 / О. В. Бервено ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2002. – 19 с.

Berveno O. V. Intelektualnyi kapital: ekonomichnyi zmist i osoblyvosti formuvannia v tranzitivnomu suspilstvi : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.01.01 / O. V. Berveno ; Khark. nats. un-t im. V. N. Karazina. – Kharkiv, 2002. – 19 s.

 12. Гузенко О. П. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення формування людського капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / О. П. Гузенко ; Класичний приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 20 с.

Huzenko O. P. Stratehichni napriamy investytsiinoho zabezpechennia formuvannia liudskoho kapitalu : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.00.03 / O. P. Huzenko ; Klashchnyi pryvat. un-t. – Zaporizhzhia, 2011. – 20 s.

 13. Гавкалова Н. Л. Формування та використання інтелектуального капіталу : наукове видання / Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. – 284 с.

Havkalova N. L. Formuvannia ta vykorystannia intelektualnoho kapitalu : naukove vy-

- dannia / N. L. Havkalova, N. S. Markova. – Kharkiv : Vyd. KhNEU, 2006. – 284 s.
14. Полуяктова О. В. Интеллектуальний капітал в економіці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 / О. В. Полуяктова ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2008. – 20 с.
- Poluiaktova O. V. Intelektualnyi kapital v ekonomitsi Ukrainy : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.00.01 / O. V. Poluiaktova ; Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. – Lviv, 2008. – 20 s.
15. Брежнєва-Єрмоленко О. В. Интеллектуальный капитал как фактор формирования новой экономики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 / О. В. Брежнєва-Єрмоленко ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2012. – 16 с.
- Brezhnieva-Iermolenko O. V. Intelektualnyi kapital yak faktor formuvannia novoi ekonomiky : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.00.01 /
- O. V. Brezhnieva-Iermolenko ; Khark. nats. un-t im. V. N. Karazina. – Kharkiv, 2012. – 16 s.
16. Жарінова А. Г. Методологія управління інтелектуальним капіталом в умовах становлення інформаційної економіки : [монографія] / А. Г. Жарінова. – Київ : Нічлава, 2013. – 324 с.
- Zharinova A. H. Metodolohiia upravlinnia intelektualnym kapitalom v umovakh stanovlenia informatsiinoi ekonomiky : [monohrafiia] / A. H. Zharinova. – Kyiv : Nichlava, 2013. – 324 s.
17. Драгомірова Є. С. Формування соціального капіталу на державному і регіональному рівнях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.07 / Є. С. Драгомірова ; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2010. – 20 с.
- Drahomirova Ie. S. Formuvannia sotsialnoho kapitalu na derzhavnomu i rehionalnomu rivniakh : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.00.07 / Ie. S. Drahomirova ; Donets. derzh. un-t upr. – Donetsk, 2010. – 20 s.

Т. А. Власенко (Харьковский национальный экономический университет имени Семёна Кузнеця). **Факторы формирования синтезированного капитала на региональном уровне.**

Аннотация. Развитие теории синтезированного капитала на современном этапе требует определения факторов внешней среды, влияющих на его формирование. Учитывая сложность данного понятия и разный уровень факторов внешней среды, необходимо проводить его структурирование. Цель статьи – определение групп факторов внешней среды различных уровней, которые влияют на формирование синтезированного капитала. Обобщены факторы влияния на все составляющие синтезированного капитала: человеческий, интеллектуальный и социальный. Определено, что всю совокупность факторов внешней среды, которые обуславливают формирование синтезированного капитала, можно разделить на три уровня, выделяем конкретные группы: на уровне предприятия – социально-экономические, технические, научно-инновационные, экологические; на уровне региона – социальные, экономические, демографические, экологические; и на уровне государства – социальные, экономические, научно-инновационные, культурно-образовательные, правовые, экологические и политико-институциональные.

Ключевые слова: синтезированный капитал, человеческий капитал, интеллектуальный капитал, социальный капитал, факторы внешней среды.

Т. Vlasenko (Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics). **Factors of formation of synthesized capital at the regional level.**

Summary. Development of the theory synthesized capital at the present stage requires the determination of environmental factors influencing its formation. Given the complexity of this concept and different levels of environmental factors necessary to carry out its structuring. Identification of environmental factors at various levels, which affect the formation of the synthesized capital. Generalized factors of influence on all the components of the synthesized capital: human, intellectual and social. It is determined that the entire set of environmental factors that determine the formation of the synthesized capital can be divided into three levels with the release of specific groups at the enterprise level – socio-economic, technical, scientific innovation, environmental; at the regional level – social, economic, demographic, environmental; and at the state level – social, economic, scientific, innovative, cultural, educational, legal, environmental, political and institutional.

Keywords: synthesized capital, human capital, intellectual capital, social capital and environmental factors.